

רחוב ההדרה 1, פינת סמטת הנעלמות

למה כל כך מעט רחובות בערי ישראל קרואים על שם נשים, מה זה עושה לנו ואיפה המקום היחיד בארץ ששומר על שוויון מגדרי? בדיקה שנערכה ב־1977: יישובים ונחשפת לראשונה, מגלה: תקרת הזכוכית האמיתית מתחילה כבר בכתובת של הבית שלכם

שם היישוב	אחוז רחובות על שם נשים מחוץ לכל תרומות	אחוז רחובות על שם נשים מחוץ לכל תרומות
אבן יהודה	0%	0%
אופקים	1%	5%
אורי יהודה	3%	9%
אור-עקיבא	1%	4%
אילת	2%	15%
אלעד	0%	0%
אלקנה	2%	11%
אפרת	5%	20%
אשדוד	6%	13%
אשקלון	4%	11%
באר-יעקב	3%	8%
באר-שבע	9%	14%
בית-שאן	5%	10%
בית-שמש	3%	7%
בני ברק	3%	4%
בתיים	3%	5%
נבעת-שמואל	5%	9%
נבעתיים	3%	7%
נדרה	8%	17%
הדר-השרון	2%	8%
הרצליה	7%	13%
זכרון יעקב	3%	12%
חדרה	1%	5%
חולון	4%	7%
חיפה	5%	10%
חצור הגלילית	2%	5%
טבריה	2%	6%
יבנה	2%	12%
יהוד-מונטון	2%	4%
ירוחם	12%	25%

* רשימה חלקית

כ

בר למעלה מארבעה חרשים, כמעט כל שבת - למעט האחרונה - שאר קפלו בתל-אביב ומחוזות נגד ההפיכה המשטרית ונגד הנזק שהיא עלולה לגרום לזכויות הנשים. ייתכן שהן מגיעות להפגנה בקפולן רדך רחוב מקלף, מלאונרדו רה וינצ'י, או מאבן גבירול. כך או כך, המפגינות שזועקות נגד השיבה לימים החשוכים של הדרת נשים מהמי-רחב הציבורי - עוברות ברחובות שכולם קרואים על שמות גברים. בחדש שעבר יצאו תומכי הרפורמה גם להפגנת ענק בני-רושלים. היו שם נשים שהכריזו שהן "בנות של מלך", במחאה נגד "מיצג השפחות" של תל-אביב. אבל בירושלים גם הן עמדו ברחוב קפולן, הגיעו אליו מדרך רופין, משרות בן צבי או מרוטשילד. טוב, כולם רחובות על שמות גברים.

זה לא מקרה. בדיקה מקיפה, שערכו מתנדבי הארגון הארצי "הוגנות מגדרית" בשמות רחובות, שמוביל עדן פוקס, מעלה כי בכל 197 יישובי וערי ישראל שנסקרו, רחובות שנקראים על שמות נשים הם מיעוט - ולרוב בפער ניכר. למעשה, הבריקה העלתה כי בממוצע, היחס עומד על אחד לעשר: על כל עשרה רחובות על שם גבר - רק אחד על שם אישה. כשצוללים פנימה לנתונים, התמונה מתחדדת. בכל הערים הגדולות, שיעור הרחובות הקרואים על שמות נשים נמוך מאוד לעומת השמות הגבריים. בחיפה רק עשרה אחוזים מכלל הרחובות הקרואים על שם אישים, הם על שמות נשים. גם בכירה ירושלים השיעור עומד על עשרה אחוזים. בתל-אביב ייפוי השיעור עומד על כחמישה אחוזים בלבד. זה, אגב, שיעור לא רחוק מזה

המתמטיקה, הידע היה מוטמע. אבל ההיסטוריה שלנו נשענת על היסטוריה גברית, והרחוב מנציח את זה, כי הרחוב מספר לנו מה הסיפור האמיתי של בניאי ישראל, חר בכי ציון, גיבורי מלחמת ישראל. הדרך שבה מלמדים אתנו על ההיסטוריה היא מאוד מצומצמת, והיא גם מצמצמת. משעתקת את עצמה. אנחנו ממשיכים לייצג את ההיסטוריה הישראלית דרך התובנות של שנות ה-50. גם אם היום ברור לנו שזה שוב להוכיח את עופרה חזה ואת ויקי שירן, המרחב הציבורי מאפשר לתת להן רחוב צדדי בדרום תל-אביב שמעט מאוד אנשים עוברים בו. לא כמו גברים, ששם מתנוסס על רחובות מרכזיים.

רחוב "המלאך בלבן" בירושלים הוא דוגמה להדרה. לכאורה הוא על שם אישה, אלא שרק מעטים יודעים כי הוא על שם האחות אסתר ארדיטי, שכובשת בחיל האוויר זינקה למטוס בוער שהתרסק ב-1954, חילצה מתוכו את הטייס והנווט, וזכתה על כך בעיטור המופת. אם הרחוב היה נקרא "אסתר ארדיטי", סיפורה היה ידוע יותר

וכן, את אלברט איינשטיין, ששמו מתנוסס על רחובות בכל רחבי ישראל, תכיר כל ילדה; אבל את אמי נתן, מתמטיקאית יהודייה מהפכנית שהפכה לאישה מדעית נערצת - יכירו רק ילדי וילדות קיבוץ זר-קיס, שצועדים במשעול הקירי על שמה.

הנה דוגמה קטנה לאיך התהליך הזה עובד: בכל יישוב בארץ אמור לפעול גוף שנקרא "ועדת השמות". הוועדה מרכיבה רשימה של הצעות לשמות רחובות, כיכרות, גשרים, טיילות וכו'. לפעמים מוציאה הרשות המקומית קול קורא לתרשיבים, על מנת שיציעו שמות ראויים להנצחה. את ההמלצות מעבירה הוועדה למועצת העיר או היישוב, שם רגיש בכל שם ושם, ומחליטים אם לאשר או לוותר. כישיבות הללו מתחולל לא אחת מאבק

של בני-ברק החרדית (ארבעה אחוזים). מיעוט רחובות על שמות נשים קיים גם בנתניה, באר-שבע, אשדוד, אשקלון ועוד (ראו טבלה). למעשה, המקום היחיד בארץ שבו יש שוויון בין מספר הרחובות על שמות נשים לאלו שעל שמות גברים הוא מוכרת בתיה. יישוב אחד בלבד, כמדינה שבה הנשים הן לפחות חצי מהאוכלוסייה. זה ממש לא רק עניין סימבולי, אלא של הבניית מציאות ממש, בעיקר עבור הילדים הילדות שלנו. "הרחוב הוא סוג של טקסט בוק - ספר לימוד של ההיסטוריה", אומרת ר"ד טל ניצן, רכזת פורום סופי דיוויס לחקר מגדר, סכסוכים ויישובם, באוניברסיטת העברית בירושלים. "הלמירה שלנו היא אורגנית, מרבדים שבהם אנחנו נתקלים ביוסיום. אם הייתי הולכת ברחוב אמי נתן, למשל, הייתי שואלת מי היא. ואם היא הייתה מופיעה כספרי ההיסטוריה או

המפקדת חיה רחנטל חובליו

פוליטי יצרי סביב השמות. בספטמבר 2020 נתקלה אור אבו, מגדלת המטה למאבק בסחר בנשים ובנות, ביריעה קטנה בעיר שבה התגוררה באותה עת, אשקלון. "ועדת שמות קבעה רחובות וכיכרות חדשים על שם אנשים שהתיירו חותם". אבו הודיעה: "מתוך 19 שמות - רק שלושה של נשים. פירסמו את הרשימה כמו שמפרסמים עגבניות ומלפפונים בשוק. לא הבנתי, איך אתם לא מתביישים לפרסם כזאת רשימה כשיש בה רק שלוש נשים! רק גברים התיירו חותם בעיר!"

אבו ותכריחה החליטה לצאת למאבק ציבורי. "הצענו שמות של עשרות נשים, הפעלנו לחץ. מה שהוזהם אותי היה שיש חברות מועצה, יש סגנית ראש עיר, ואף אחת לא העלתה על דעתה ששמה לא כסדר".

הרעש שהתעורר החל להשפיע, והעיר רייה הוציאה קול קורא לתושבים להציע שמות של נשים. אבו: "הרכיב משפחת בכלל לא ידעו שאפשר להנציח את יקרתן. למשל, משפחתה של ר"ד עיר רן כהן, מומחית ברופאת נשים ומיילדות, מאד מוכרת ומוערכת בעיר, הפגים היפות של אשקלון. היום יש רחוב על שמה".

או, יותר נכון - שגיל קצר על שם ר"ד כהן, שמחבר בין רחוב התפוח לרחוב ההר רים בעיר. חו נקודה חשובה, בנוגע למאבק על קריאת רחובות על שמות נשים: לא די בכך שהן במאבק מול השמות הגבריים, הן בתחרות גם מול שמות הרחובות על שם עצים, מספרים, פרחים, נחלים, פירות ושאר ירקות. אבו: "כשהייתי בקיבוץ עם חברות המועצה שאחראיות על ועדת השמות, הן ניסו להסביר לי שיש הרבה שמות שהם לא לבחירה. למשל בשכונת עיר היין החרושה, היו שמות של יבנות. שאלתי: אתן רציניות? קברנה סוביניץ יותר חשוב מאישה שייסדה ארגון לטובת הכלל? הן הכי מתסכלות. שנים עצמן מפגינות את היישוב. מה אתן מסכידות ליי אתן צדיקות להיות איתי בצד הנכון של ההיסטוריה".

וכן, באשקלון, שבה על פי התסקיר יש 1,024 רחובות, למעלה ממחצית שמות חרובות אינם על שם אישים. ומבין אלו שבת 368 רחובות על שם גברים, חר 45 רחובות על שם נשים, 11 אחוז בלבד מרחובות על

שם היישוב	אחוז רחובות על שם נשים מתוך כלל הרחובות	אחוז רחובות על שם נשים מתוך כלל הרחובות על שם אישים
ירושלים	5%	10%
כפר יונה	2%	10%
כפר סבא	6%	13%
כפר קאסם	1%	3%
כפר קרע	10%	33%
כרמיאל	0%	0%
מודיעין מכבים רעות	3%	12%
מזכרת בתיה	29%	46%
מטולה	0%	0%
מעלות תרשיחא	1%	4%
נהריה	4%	10%
נתיבות	2%	5%
נתניה	6%	9%
פרדס חנה כרכור	1%	3%
פתח תקווה	4%	6%
קדימה צורן	1%	4%
קריית אנוו	6%	11%
קריית ביאליק	6%	16%
קריית שמונה	1%	3%
ראש העין	7%	18%
ראשון לציון	6%	10%
רחובות	2%	4%
רמלה	3%	5%
רמת גן	3%	7%
רמת השרון	2%	5%
רמת ישי	0%	0%
רעננה	6%	12%
שדרות	3%	5%
שלומי	1%	6%
תל אביב יפו	2%	5%

צילומים: דובר צה"ל, מתוך בייסבוק

החובשת אסתר ארדיטי

המתמטיקאית אמי נתר

שם גברים? 1,950 רחובות. כאמור, בכירת קולים פוליטיים, שינו את שמו של הרחוב הראשי וקראו לו על שם ראש המועצה הקודם, שדרות רפאל סוויסה, ואת שכונת אשת חיל החליפו לשכונת בר'לב, על שם הרמטכ"ל חיים בר'לב, כתבו התושבים בזעם בעצומה שהגישו לראשי המועצה. העצומה ומאבק הציבור לא הועילו. הרחוב המרכזי, שחוצה לרוחבה את שכונת בר'לב, שעובר דרך כיכר רות וכיכר נעמי, מפאר את שמו של סוויסה - בעודו בחיים. "הרחוב לא יהיה 'על שמו', משום שהוא עדיין בחיים, אלא לכבודו", אמר אז מאיר רהן, שקיבל את ההחלטה כשכיהן אחריו כראש המועצה.

ראש המועצה כיום, גבי גאון, מתגאה, ובצדק, בשוויוניות בשמות הרחובות כמו שבה. "ביישוב שהוקם על ידי 11 חרדים - 65 שנים טרם הקמת המדינה - צמחה קהילה מאור ליברלית", אומר גאון. "ההחלטה להנציח נשים היא יפה ומכובדת. כמ" קור קראו לשכונה 'אשת חיל', בפועל היא נקראת על שם בר'לב. המהלך משנת 2012 הוא זה שיצר את השוויון. כיום ישנו תכנון ראשוני להקמת שכונה נוספת - ובה נקפיד ככל שניתן ששמות הרחובות יהיו 50:50, על שמות נשים וגברים באופן שוויוני."

עכשיו הכירו את חיה רונטל-חובלית. היא הייתה לוחמת עזת נפש בקרבות להג" נה ולשחרור ירושלים במלחמת העצמאות, ופיקדה על פלוגה ר' בגרוד 205. מאתיים חיילות הפלוגה ניצבו בעמדות באברטור, הר ציון, רמת רחל. "חיה עברה ביניהן, תחת אש, לאורך המלחמה. כצילומים מה מצעד הראשון בירושלים ניתן לראותה צועדת בראש החיילות שלה. פלוגה זו תרמה משמעותית לניצחון במלחמת העצמאות בעיר הבהירה, נכתב בהצעה לוועדת השמות הירושלמית, בדיון האם לקרוא לרחוב על שמה."

בירושלים יש 4,337 רחובות. רק 217 מתוכם קרויים כרגע על שם נשים. כמה על

שם אישים. חו עיר שהמצב שלה עדיין טוב בנושא. יחסית. 17 ק"מ צפונה משם, באשדוד, יש פחות רחובות (683), אבל המצב דומה: 13 אחוז מהרחובות הקרויים על שם אישים, הם על שמות נשים. אהובה יצחק עמרם, היועצת למעמד האישה של ראש העיר יחיאל לסרי, גאה שהצליחה לזווג את הקמת "הכיכר חיל". זה שם שנבחר בסקר שבו השתתפו מאות נשים בעיר, והוא מגלם את כל התכונות הרבגוניות הנשיות - העוצמה, המעורבות, היכולות והמסוגלות", אומרת עמרם. "הכיכר נועדה לתת כבוד לכלל הנשים באשר הן, אבל הדרך עוד ארוכה."

יצחק עמרם יזמה קול קורא, וביקשה מכל התושבים להציע שמות לרחובות על שמות נשים. "נשלחו הרבה מאוד שמות של נשים מעוררות השראה. ישבנו בוועד רה ובחרנו באישור ראשוני שמות של 15 נשים גיבורות מלחמה, נשים שתרמו לעיר. בשבוע שעבר (עודו בטרם הסתלמה במצב הביטחוני - נ"ב) היה אמור להתקיים דיון בוועדה לאישור השמות, אבל לצערי הוא נדחה."

למתי?

"עדיין אין מועד. צריך לתאם. אבל איך אומרם? השינוי מתחיל בצעד אחד."

ירוחם
25% מהרחובות על שם נשים

שמות רחובות."

× × ×

הכל התחיל מקורס בנושא פריבילגיה שלמדה ר"ד טל ניצן. "נתתי לסטודנטים שלי מטלה: לתאר את מה שהם עושים ביום-יום ולרשום את הרחובות שהם עובדים בהם", היא מספרת. "שיעור הסתכלנו מי האנשים שמונצחים ברחובות האלה. גיי לינו שרובנו מתנהלים ברחובות שקרואים רק על שם גברים, או שם כללי של פועל לוח גבריות, כמו 'הלוחמים', 'הכובשים', 'המייסדים'. כלומר, המרחב הציבורי לא רק שלא מעדיף נשים - הוא גם לא מעדיף את מה שנתפס כ'נשי'. כשברקנו מיהם הגבריים שמונצחים, גילינו שיש מעגלים מאוד מצומצמים של מי שמוזכר."

איילו מעגלים?

"מצאנו שרובם יהודים אשכנזים."

אולי יהיו שיגידו לך שבאותה תקופה לא היו מספיק נשים שמצדיקות את המעמד. בהחלט היו, אבל זה לא שהעליונות אותן מהסיפור, או שזו נספרו יחד עם בני הווג שלהן, או שפשוט נעלמו. כמו רחל כגן, שהיא האישה שתחומה שנייה על מגילת העצמאות, ואף אחר מאיתנו לא יודע מי היא. לא סתם היא חתמה על המגילה. היא הייתה אישה משמעותית מאוד, אבל איכשהו היא לא נספרה. יש גם בעיות אחרות. בירושלים, למשל, יש רחוב שנקרא 'המלאך בלבן'. זה רחוב שמתייחס לאישה שהייתה אחות, אבל אנחנו בכלל לא יודעים שמדובר פה באישה ובסיפור שלה."

אגב, 'המלאך בלבן' היא אסתר ארדיטי, שכחובשת בחיל האוויר זינקה לתוך מוטס בוער שהתרסק ב-1954, וחילצה מתוכו את הטייס והנווט. היא זכתה על כך בעיטור המופת, החיילית היחידה בתולדות צה"ל שקיבלה אות כזה. אם הרחוב היה נקרא 'אסתר ארדיטי', ייתכן שסיפור המופת שלה היה ידוע ומתקבע בקאנון הישראלי. אבל מישהו בחר לקרוא לרחוב הזה 'המלאך בלבן'."

ר"ד ניצן: "יש משחק לא ברור. גם כש מנצחים נשים לא באמת מנצחים אותן. המטרה שלנו היא להנכיח נשים, כדי לייצר מרחב ציבורי שבו אנחנו נספרות, ושגם גברים ובנים ילכו ברחוב אמי נתר וידעו שהיא הייתה המתמטיקאית הכי חשובה בעולם. שידעו שנשים יכולות להיות מתמטיקאיות גדולות, ולא כמו שלממרים אותם. אם יהיה לנו רחוב 'הרר פאול' או רחוב 'הטייסות', זה יהיה ברור שגם נשים יכולות להיות רופאות וטייסות. אנחנו הולכים במוזיאון חי של ההיסטוריה שלנו, וכרגע המוזיאון שאנחנו מסתובבים בו משתקת תפיסת של המאה הקודמת, שהייתה נשים. העובדה שפעמים רבות יש רחוב אספרגוסים מנשים מחזקת את השוליות של נשים כסיפור שאנחנו מספרות ומסיפרות על עצמנו על מי שאנחנו. פרשות שבה יש 50 אחוז גבי רים, 30 אחוז פרחים ופירות ו-20 אחוז נשים, זה עוצב. אנחנו פחות חשובות לסיפור שלנו מהאנשים."

× × ×

מי שעובר בחדשים האחרונים ליד

עדן פוקס: "שמעתי נציג עירייה שואל, 'תגידי, יש בכלל נשים חשובות וראויות להנצחה כמו גברים?', אחר ששאל אותי, 'אתה זה שאומר שכדאי להחליף רחובות לשמות של בנות?' בזלזול. לקחתי הרבה נשימות כדי להסביר לו למה זה חשוב. זה סוג של סירוס, לקחת מגברים את המשאב הזה"

אגב, גם לגברים שונה השם - אבל לשם הפרטי. רחוב יוני נתניהו, לרוגמה, שונה לרחוב יונתן. אבל רחוב אנה פרנק, שונה לרחוב פרנק.

יום אחד נתקלה רויטמן בשלט סמוך למקום מגוריה, שבישר כי ביתן הלנה רור בינשטיין ייקרא מהיום על שם איש העסקים והפילנתרופ איל עופר. כשהתחילה לברוק מה הסיבה, הבינה שעופר יתרום חמישה מיליון שקל, הבניין ייקרא על שמו, ושמה של רויטמן יימחק. רויטמן יצאה למאבק, והחלה לברוק מהם שיעורי ההנצחה בעיר. במקביל לתוצאות המטלטלות שגילתה על תל-אביב היא התוודעה למיזם ולנתונים שאוסף עדן פוקס מארגון הוגנות מגררית בשמות רחובות.

חברת מועצת העיר תל-אביב ציפי ברנד חושבת שפרשת רויטמן היא שערוריה ריאה. "למחוק שם של אישה בצורה כל כך בוטה מהמרחב הציבורי, ועוד ממקום כה מזהה, זו החלטה פוליטית, חסרת רגישות, דווקא בתקופה שבה נדרשת הנכחה של נשים בכל שדרות הניהול והמרחב הציבורי. רי. הקלות שבה זה נעשה מבטאת שיקוף של בעיה רחבה יותר מרק שינוי שם."

שחיא? "כשהנהיגו הוא ניהול גברי, וכשהנהלת העיר מורכבת אך ורק מגברים - החלטות עדיין מתקבלות מפריימוה גברית, אפילו בתת-המודע. גברים נתנים הרבה נקודות לגנרלים, מבקשים להנציח עוד גנרל, ויש לזה רוב. לדעתם, אלוף עשה יותר ממי שזקוקים אנשים שלמים במעונות יום, פעלה למען חינוך ילדים ודאגה לנזקקים. איך מתקנים את זה?"

"בשנים האחרונות, כיו"ר הוועדה לש" ויוון מגרר, התחלתי להוביל תיקון. העירייה, למשל, התחילה להוביל מהלך קריאת שמות מוסדות על שם יפה ירקוני ושושנה כנף אחר."

רמארי. יש הרבה נשים ראיות שמטפחות בתור, אבל עד שנים לא תהיינה בעמדת מפתח בפוליטיקה, זה לא ישתנה. בסופו של דבר, גם בלי רצון להרע, אתה בחר את מי שדומה לך."

× × ×

עדן פוקס, מי שעומד בראש המיזם שממפה את שמות היישובים בארץ, נכנסה לנושא בעקבות בתו, שלומדת בתיכון במגמת מגרר, וחזרה יום אחד הביתה עם סבלה שמשוזה בין שמות הרחובות הגבריים רייהם לאלה הנשים בשלוש הערים הגדולות. "זה לא עוזב אותי, והחלטתי לחקור את זה", הוא אומר.

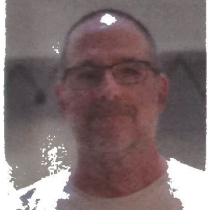
ומה המסקנה?

"שגם אם מעכשו יתחילו לקרוא לכל הרחובות החדשים על שמות נשים, זה ייקח דורות. כדי לתקן את איהשויון הנוראי צריך להחליף את שמות הרחובות הניטרליים לשמות של נשים. תל-אביב, למשל, מנציחה מספרים פי 20 יותר מאשר שהיא מנציחה נשים. גם ערים אחרות מנציחות נשים, חודשי שנה, הרים, נחלים ואבנים יקרות. פנתי לעשרות רשויות, ובהן לכל חברי וחברות המועצה: עכשו זו האחד ריות שלכם לקבוע איך זה ייראה בדורות הבאים."

פוקס הוא לא הראשון שמקדם את המה לך. יעל שרר, מנכ"לית הלובי למאבק בא לימות מינית, נכנסה לאירוע כבר ב-2013.

עוד מיקי רויטמן

עדן פוקס

נכיר. רשויות מקומיות שמצטרפות ומביקות לקרוא לרחובות בשמות של נשים נעזרות במאגר השמות באתר. פוקס רואה את שמות הרחובות כ"משאב להצברה על כוח. זה דבר שכאופן כללי ממסדים פטריארכליים רוצים לשמר."

וזה אבסורד? "כן, אבל זה צעד לא פשוט. זה צריך להיעשות בשיתוף הציבור ועם רגיי שות. זה רדיקלי, במובן שזה בועט לפי טריארכיה בביצים. שמעתי נציג עירייה שואל, 'תגידי, יש בכלל נשים חשובות וראויות להנצחה כמו גברים?' או אחר ששאל אותי, 'אתה זה שאומר שכדאי להחליף רחובות לשמות של בנות?' בר לול. לקחתי הרבה נשימות כדי להסביר לו למה זה חשוב. זה סוג של סירוס, לקחת מגברים את המשאב הזה."

noam.barkan@gmail.com